

Ludvik Jonaš

Zavzetje karavle na Hodošu

Uvod

V času vojne za Slovenijo, leta 1991, me je poveljnik 75. ObmŠTO Murska Sobota zadolžil, naj koordiniram bojne aktivnosti pri deblokadi mednarodnega mejnega prehoda Hodoš. Po uspešno opravljeni deblokadi sem koordiniral še bojne aktivnosti pri zavzetju karavle na Hodošu. Ker je bila ta ena od 13 karavl v Pomurju, bom na kratko opisal tudi bojne aktivnosti pri zasedbi drugih karavl. Pri pisanju sestavka sem uporabil tudi delo Edvarda Mihaliča z naslovom *Vojna za Slovenijo leta 1991 v Prekmurju* (Mihalič, 2002, str. 57–62).

Zavzetje karavl JLA

TO je imela v Prekmurju 27. junija pod orožjem 965 pripadnikov, kar sicer pomeni določeno številčno prednost, vendar so bile sile TO razporejene v 19 manjših enot in slabo oborožene.

JLA je od Zveznega izvršnega sveta dobila nalogo, naj zasede mednarodne mejne prehode. 65. obmejni bataljon JLA je določil za zasedbo štirih mednarodnih prehodov v Prekmurju 249 vojakov, tj. približno polovico razpoložljivih sil. Te sile bi morale zasesti mednarodne mejne prehode, vendar so jih le obkolile, potem pa akcij niso nadaljevale. Z obkolitvijo prehodov in dovažanjem okrepitev se je ofenzivnost JLA končala. V naslednjih dneh je bila pobuda neprestano na strani TO, JLA se je le branila (Mihalič, 2002).

Po napotitvi okrepitev na mednarodne mejne prehode je v soboški vojašnici ostalo 160 vojakov²¹⁶, na vseh 13 karavlah pa je bilo od 200 do 220 pripadnikov JLA, med njimi pretežno vojaki. JLA z njimi ni formirala bojnih skupin za intervencije na posameznih prehodih, pač pa jih je pustila na karavlah z nalogo, da zavarujejo državno mejo. Napotitev okrepitev na prehode je bila zadnji manever JLA. Ta je bil zaradi blokad opravljen s helikopterji, v enem primeru pa peš. Vsak nadaljnji manever JLA je bil zaradi blokad TO onemogočen (prav tam).

²¹⁶ V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona je zapisano, da je bilo 28. junija v vojašnici 160 vojakov, trije častniki in štirje podčastniki.

JLA je bil skoraj v celoti onemogočen tudi dodaten vpoklic rezervistov.

V madžarskem časopisu VasVármegye je bila 27. junija 1991 objavljena slika rezervista v JLA, Atila Könye s Hodoša, s pomenljivim naslovom Mir pred viharjem in pripisom Popoldne ob pol treh po telefonu dobil ukaz, naj bo pripravljen na vpoklic. Omenjenega poziva ni dobil, odzval pa se je na vpoklic TO in bil v enoti na Gradu. (FA: Ludvik Jonaš)

Zavzemanje karavle TO ni predstavljalo posebnega problema. Začelo se je z dovažanjem potrebnih sil, ki so obkrožile objekt, poveljnik enote TO pa je poveljnika karavle pozval k predaji. Pri tem so sodelovali domačini, znanci poveljnika karavle in miličniki, v nekaterih primerih celo ožji družinski člani komandirja karavle JLA. Odpiranje ognja je bilo potrebno le v Petanjcih in Kuzmi, povsod drugod pa je zadoščala že demonstracija sile. Do zapletov je prišlo v Kuzmi, kjer je poveljeval kapetan Stojanović, ki ni sprevidel brezizhodnosti položaja in je vztrajal do konca kljub temu, da mu je od 36 vojakov 19 pobegnilo, ostalih 17 pa se ni hotelo boriti. Do težav je prišlo tudi na Hodošu zaradi prisotnosti 15 zveznih miličnikov, ki se na začetku niso hoteli predati, ker so najbrž upali, da jim bo kdo poslal pomoč. Ko pomoči ni bilo, TO pa je na položaje pripeljala tudi minomet 82 mm in dva netrzajna topova, so se predali brez težav (Mihalič, 2002, str. 57–62).

28. junija 1991 so bile v Prekmurju zavzete štiri karavle JLA, in sicer v Trdkovi, Fikšincih, Petanjcih in na Pincah, v njih pa je bilo zajetih 109 pripadnikov JLA in

zaplenjena večja količina orožja in opreme. Istega dne je TO na mejnih prehodih zajela še 136 pripadnikov JLA, tako da je bilo 28. junija zajetih skupaj 245 oseb.

29. junija se je v Prekmurju nadaljevalo zavzemanje karavlj, zavzetih je bilo sedem, in sicer v Sotini, Korovcih, Lendavskih Goricah, Žitkovcih, na Kobilju, v Čepincih in Prosenjakovci, v njih pa so zajeli 104 pripadnike JLA.

Zadnji dve karavli, Kuzma in Hodoš, sta se predali 2. julija 1991. Na teh dveh se je TO predalo 83 pripadnikov JLA, 15 zveznih miličnikov in štirje zvezni cariniki (prav tam). Skupno število zajetih pripadnikov JLA in drugih zveznih struktur na prekmurskih mejah je 451 oseb.

Napad TO na enote JLA pri mednarodnem mejnem prehodu Hodoš in zavzetje karavle Hodoš

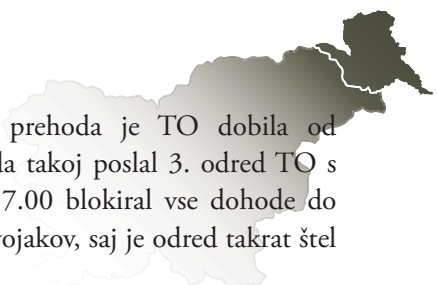
Mednarodni mejni prehod Hodoš leži na ravnem ob cesti Murska Sobota–Hodoš in je 2 kilometra oddaljen od karavle Hodoš, ki je bila severno od prehoda. V bližini ni nobenih naravnih ali umetnih objektov, primernih za obrambo ali napad.

Karavla Kosta Nagya na Hodošu, po domače na Lapišu, je bila zgrajena sredi kmetijski zemljišč in obdana z visoko živo mejo. Od mejnega prehoda do karavle vodi poljska oziroma gozdna cesta tik ob državni meji. Karavla se je napajala z elektriko in vodo iz vaškega omrežja. Zaradi večkratnega pomanjkanja vode je bil v kletnih prostorih rezervoar za vodo. Sredi leta 1990 je bila karavla v celoti obnovljena. V njej je bilo lahko nastanjenih 25 vojakov. V karavli je bilo skladiščeno tudi vse orožje, strelivo in minsko-eksplozivna sredstva za dva protiklepna odreda, ki naj bi branila dve smeri, in sicer od Hodoša proti Murski Soboti in od Prosenjakovec proti Moravskim Toplicam. Okoliško prebivalstvo je razmere na karavli dobro poznalo²¹⁷.

Zastavnik JLA Zoltan Verbai je mednarodni mejni prehod Hodoš obkolil v noči s 26. na 27. junij 1991 s skupino 30 vojakov iz karavlj na Hodošu, v Čepincih in Prosenjakovcih.

Po načrtu Meja bi JLA morala te sile okrepiti s 36 vojniki pehotnega voda iz čete za podporo. Ukaz o tem je 27. junija ob 10.30 poveljnik 65. obmejnega bataljona izdal kapetanu Kljajeviću, ki bi moral oditi z vojniki na Hodoš in koordinirati delovanje JLA. Zaradi blokade pred vojašnico vozila niso mogla na pot, vojniki in kapetan so ostali v vojašnici, naloga pa je bila prenesena Verbaiju preko sredstev zvez.

217 Odnos z vaščani je bil korekten. Moštvo karavle JLA je sodelovalo pri gradnji vaškega vodovoda, transformatorske postaje, telefonskih linij, športnih aktivnosti itd. Njihova stalna prisotnost je bila v pomoč krajanom pri iskanju zdravniške in veterinarske pomoči. Večina rezervne sestave karavle je bila domačinov, ki so jih večkrat vpoklicali na razne vaje, tako da so vaščani osebno poznali posadko karavle. To lahko pripišemo tudi temu, da so bili trije predhodni in tedanji komandir karavle poročeni z domačinkami in so si na Hodošu ustvarili družine. Komandir karavle, zastavnik JLA Zoltan Verbai, je bil madžarske narodnosti in je dobro govoril madžarsko.

Obvestilo o obkolitvi mednarodnega mejnega prehoda je TO dobila od milice. Poveljnik 75. ObmŠTO je na širše območje prehoda takoj poslal 3. odred TO s poveljnikom kapetanom Skandalijem. Ta je 27. junija ob 7.00 blokiral vse dohode do mejnega prehoda, za organizacijo napada pa ni imel dovolj vojakov, saj je odred takrat štel le 28 pripadnikov.

V okrepitev mu je 75. ObmŠTO poslal vod 2. posebne čete iz Vidonec s poveljnikom, poročnikom Jurešem, in 19 vojakov, dva voda 2. odreda TO z 20 vojakov s poveljnikom, kapetanom Reckom, in mene kot častnika za zvezo. Pripadniki TO so bili razporejeni v blokadah pri mostu čez Dolenski potok, v križišču ceste pri trgovini, pri odcepu ceste v smeri Domaföldu–Mali Krplivnik, ob cesti Murska Sobota–Hodoš, enote za intervencijo pa so bile na kmetijah. Poveljstvo enot TO in priročno vojaško skladišče je bilo nameščeno v gostilni Anice Jonaš in pozneje v osnovni šoli na Hodošu. Enotam TO je poveljeval kapetan Dragan Skandali.

27. junija ob 14.45 je poveljnik 65. obmejnega bataljona zaprosil poveljnika 31. korpusa JLA za helikopterski transport, da bi okreпил sile JLA na prehodu. Poveljnik mu je poslal dva helikopterja, ki sta ob 16.25 pripeljala na Hodoš 36 vojakov pod poveljstvom poročnika Markovića²¹⁸. Omenjena skupina se je združila s skupino zastavnika Verbajja. TO takrat še ni imela ukaza o bojnem delovanju, zato je omenjeno dogajanje le opazovala in razporejene vojake JLA obkolila.

Ob 18.40 je pri karavli Hodoš pristal še drugi helikopter JLA, ki je pripeljal 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in štiri carinike Zvezne carinske uprave iz Beograda²¹⁹.

Iz vojnega dnevnika 65. obmejnega odseka ni razvidno, kdo je poveljeval enotam JLA na Hodošu, ukazi pa so bili vedno preneseni Verbajju, zato ocenjujem, da je bil za poveljevanje odgovoren zastavnik Verbaj, čeprav je nastala situacija, da je podčastnik poveljeval častniku. Tudi inšpektorja zvezne milice Fazlić in Komazec sta delovala po svojem načrtu in se nista podredila enotnemu poveljevanju.

Ko je zastavnik Verbaj ugotovil, da jih je TO obkolila, je o tem obvestil poveljstvo in poveljnik 65. obmejnega bataljona mu je ob 19.00 ukazal, naj se pripravi na krožno obrambo in v primeru boja vztraja do konca ne glede na izgube (prav tam).

Skladno z ukazom o ofenzivnem delovanju TO (ukaz RŠTO z dne 27. junija 1991 ob 19.40) je poveljnik enot TO na Hodošu, kapetan Dragan Skandali, po megafonu obvestil nasprotno stran, da bo ob 20.30 odprl ogenj, če se enote JLA ne predajo oziroma

218 Prostor za pristanek helikopterjev je bil blizu mednarodnega mejnega prehoda, označen z belim znamenjem. Zastavnik JLA je vojake v belih oblačilih pripeljal tja s svojim osebnim avtomobilom. Desantni helikopter Mi-8 je pripeljal vojake enote za podporo, ki so pred tem prišli v vojašnico v Murski Soboti in so bili primarno izurjeni za minometne posadke, kot orožje pa so dobili netrajne topove. To smo kasneje izvedeli iz razgovorov z zajetimi vojakov.

219 Te sta vodila inšpektorja Fazlić in Komazec. Od zajetega Fazlića smo izvedeli, da je bil inšpektor milice na letališču Batajnica, prepričan pa je bil, da se nahaja v Hodošanu na Hrvaškem.

ne umaknejo z območja prehoda. Ker odgovora ni dobil, je ob 20.30 ukazal streljati na položaje JLA. Pri tem so sodelovali tudi miličniki in njihove okrepitve z mednarodnega mejnega prehoda Hodoš. JLA je na ogenj odgovorila celo s streljanjem iz netržajnega topa, kar je med teritorialce vneslo nekaj zmede. Ker pa so vojaki JLA slabo merili ali pa streljali le zaradi opozorila, se je TO odzvala še z močnejšim ognjem po položajih JLA.

Zastavnik JLA Verbai ukaza poveljnika, da mora vztrajati na položaju, ni izvršil in se je med hudim obstreljevanjem njihovih položajev z vojaki umaknil z območja prehoda, ki je bil ob 21.30 dejansko deblokiran.²²⁰ TO ponoči ni mogla ugotoviti, kam sta se umaknili enoti JLA, zato so enote TO ostale na položajih do 5. ure 28. junija 1991. Nato smo teritorialci preiskali teren, kjer je bila prejšnji dan desantna enota JLA. Našli smo nekaj osebne vojaške opreme in osebni avtomobil zastavnika Verbajja. Pripadniki TO so našli tudi opremo in oborožitev JLA ter radijsko postajo UKT. Z njo so kasneje lahko prisluškovali pogovorom JLA.

Po ugotovitvi, da so se vojaki JLA umaknili v karavlo Hodoš, je poveljnik enot TO, kapetan Skandali, ukazal premik v smeri karavle Hodoš. Mednarodni mejni prehod Hodoš je bil ves čas odprt, od 28. junija zjutraj pa je preko njega ponovno potekal ves promet.

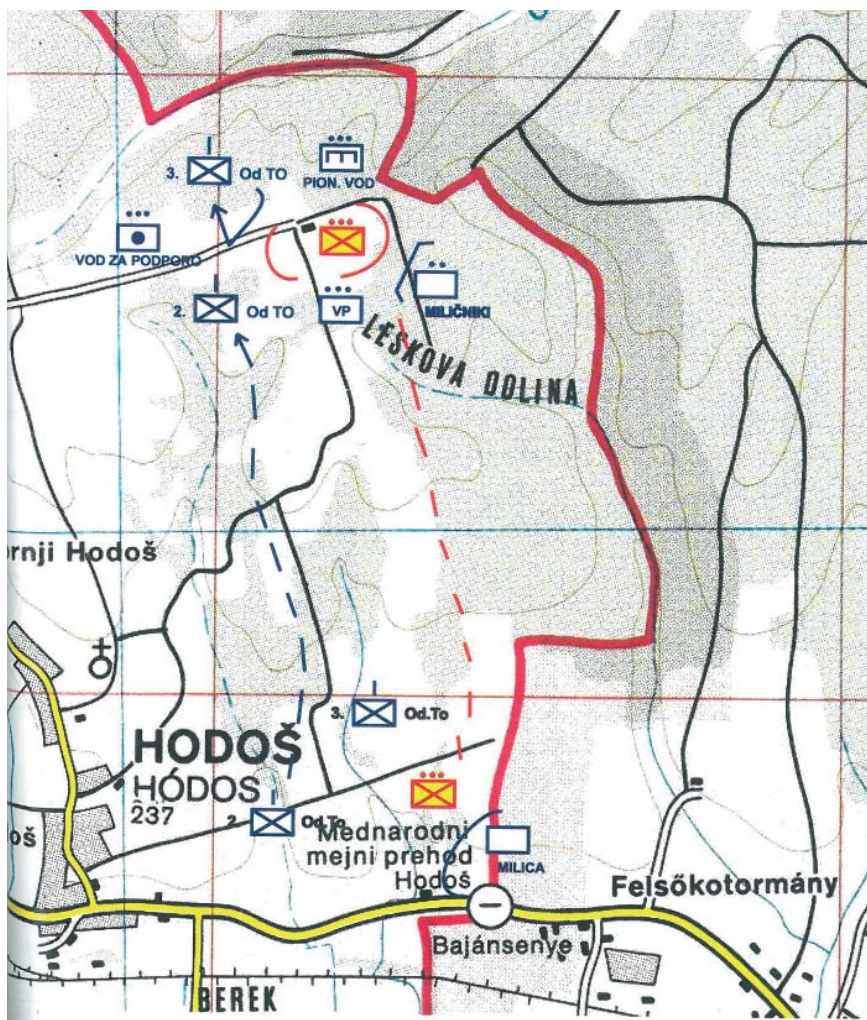
Enote TO so do 8. ure 28. junija blokirale oba dohoda h karavli Hodoš. Ker je imela TO premalo sil za obkolitev in napad karavle in ker ni bilo znakov, da bo JLA ofenzivno delovala, je 75. ObmŠTO poslal oba voda 2. odreda TO s kapetanom Reckom v Trdkovo, ker je prejel informacijo, da so se vojaki JLA pripravljeni predati. Predalo se jih je šest. Ker je od 21 vojakov iz karavle Trdkova odšlo v karavlo Kuzma osem, bi jih moralo ostati v Trdkovi 13. Verjetno jih je sedem dezertiralo, vendar o tem ni nobenega pisnega dokumenta. Na Hodoš se je kapetan Recek s pripadniki TO vrnil šele 30. junija, ker je moral 29. junija po ukazu poveljnika 75. ObmŠTO še v Prosenjakovce, kjer se mu je po obkolitvi predalo 18 vojakov in vodnik Jovišević.

Od 28. junija naprej sva s kapetanom Skandalijem poskušala s pogajanjem doseči predajo pripadnikov JLA in zvezne milice. Čeprav sva v pogovore vključila domačine in znance zastavnika Verbajja, nisva dosegla dogovora²²¹.

Ko smo teritorialci ugotovili, da ne bo nič s pogajanjem, smo začeli dovažati na

220 V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona JLA je zapisano, da je bila po hudem obstreljevanju zveza z enotami JLA na prehodu ob 21.30 prekinjena. Zastavnik Verbai se je poveljniku javil šele ob 3. uri naslednjega dne, ko ga je obvestil, da se je z vsemi vojaki umaknil v karavlo, ker na položajih ob prehodu ni imel nobenih možnosti za uspešno delovanje.

221 H karavli je bil v civilni obleki poslan tudi pripadnik TO, domačin s Hodoša. Poveljujočim v karavli smo predlagali razgovor. Ob dogovorjenem času so prišli na razgovore zastavnik Verbai, poročnik Marković in inšpektor Komazec. Predstavniki TO smo obema predstavili položaj in predlagali predajo. Zastavniku Verbajju smo pripeljali zasežen osebni avto in mu ga predali tako, da je bil obrnjen v smeri proti vasi, misleč da bo izkoristil priliko in zapustil karavlo. Zastavnik se je najprej res odpeljal proti vasi, potem pa se je obrnil in vrnil v karavlo.

Shema zavarovanja mednarodnega mejnega prehoda in zavzetej karavle na Hodošu (Vir: Mihalič, 2003, slika 7)

222 V vojnem dnevniku je bilo 30. junija ob 20.15 vneseno obvestilo, da ima karavla Hodoš probleme z vodo, elektriko in hrano. Za večerjo in zajtrk jim hrana še zadošča, za naprej pa je nimajo. Pozneje je poveljnik 65. obmejnega bataljona JLA prosil poveljnika 75. ObmŠTO, naj da karavli Hodoš hrano, ta pa je odgovoril, da dobijo hrano, kolikor hočejo, a se morajo najprej predati (Mihalič 2002, str. 61).

1. julija je imela TO na položajih okrog karavle JLA na Hodošu 128 pripadnikov TO in skupino miličnikov, JLA pa v karavli in na položajih okrog nje 66 vojakov JLA in 15 zveznih miličnikov. Razmerje je bilo približno 1 : 2 v korist TO, dejansko pa še ugodnejše, ker JLA ni mogla uporabiti vseh 66 vojakov za boj. Tudi oborožitev TO je bila 1. julija že enakovredna oborožitvi JLA, ker so pripadnike TO oborožili z orožjem zajetih vojakov, razen tega pa so enote TO imele na položajih okrog karavle Hodoš še minomet 82 mm in dva netržajna topova z izurjenim moštvo (prav tam).

Tudi med blokado je prišlo do poskusov, da bi posadko karavle pripravili do vdaje. Na večkratnih razgovorih smo sodelovali poveljnik enote TO, kapetan Skandali, jaz kot predstavnik območnega štaba TO in poveljnik enote PEM UNZ Murska Sobota Škerlak. S strani sil v karavli pa so sodelovali zastavnik JLA Verbai, poročnik Marković in inšpektorja zvezne milice Fazlić in Komazec²²³. 2. julija je poveljnik 75. ObmŠTO poslal na Hodoš svojega načelnika štaba, kapetana Alana Geder, z nalogo, da izvede napad in zasede karavlo, če se enota JLA do postavljenega roka²²⁴ ne bo predala.

Po ukazu, da naj enota za podporo, ki ji je poveljeval Evgen Poldauf, napolni orožje in se pripravi za obstreljevanje, so obkoljeni v karavli spoznali brezizhodnost položaja in se pozno popoldan, okrog 18. ure, predali.²²⁵ TO je zajela 66 vojakov, podčastnika in častnika JLA, 15 miličnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve in štiri carinike Zvezne carinske uprave. Zajete smo z avtobusom prepeljali v zbirni center za vojne ujetnike.

Občina Hodoš je postavila lepo obeležje z napisom: »Spomin na dogodka 1990–1991/Az események tisztelése 1990–1991.« Na tem obeležju je veliko simbolike. Vsakdo je za uresničitev dolgoletnih prizadevanj našega naroda prispeval toliko, kot so mu sposobnosti in priložnosti dovoljevale.

223 Predstavniki slovenske strani smo v razgovorih dobili občutek, da je na nasprotni strani najpomembnejši in najodločnejši inšpektor milice Komazec, doma iz Knina. Ta je odločno nasprotoval predaji. Slovenska stran je tudi prestregla radijski ukaz iz 65. obmejnega bataljona posadki karavle, naj na pogajalce odpre ogenj. Potem so milici prepovedali nadaljnje sodelovanje v pogovorih. Do novih razgovorov je prišlo šele po zagotovitvi poveljnika karavle zastavnika Verbaija, da na pogajalce ne bodo streljali. Pri tem jim je poveljnik TO, kapetan Skandali, postavil tudi ultimatum o brezpogojni predaji.

224 Tega je na pogajanjih postavil kapetan Skandali.

225 Mihalič navaja (2002, str. 61):

»Ocenjujem, da se je predaja izvršila 2. julija ob 18.00, ker to uro omenjata dva vira, v rokopisu kapetana Skandalija je namreč zapisano, da je ob 16.00 prišel na Hodoš Alan Geder, ob 18.10 pa se je karavla Hodoš predala. Stotnik Marjan Recek pa je v svojem rokopisu zapisal, da je ostal na položajih do 18.00. V vojnem dnevniku 65. obmejnega bataljona JLA ni zapisa o predaji, vnesen je le zapis, da je ob 14.30 postalo slabo štabnemu vodniku Galcu, ki je psihično odpovedal zaradi Stojanovića in Verbaija. Ob 14.00 je radio Murska Sobota objavil, da je TO izvršila vpad v stražnico Kuzma, kjer je našla mrtvega Stojanovića. Po zavzetju stražnice Kuzma je poveljnik 75. območnega štaba TO obvestil poveljstvo 65. obmejnega bataljona JLA, da bo sledil napad na stražnico Hodoš, zato naj ukažejo Verbaiju, da se preda. Ocenjujem, da se zapis o živčnem zlomu Galca nanaša na ta dva dogodka.«

Spominsko obeležje na Hodošu (FA: Ludvik Jonaš)

Sklep

TO je v Prekmurju svoje naloge v vojni za Slovenijo leta 1991 opravila zelo uspešno. V bojnih akcijah je zajela veliko vojnih ujetnikov in zaplenila vso osebno oborožitev zajetih pripadnikov JLA. To nam je uspelo, ker smo z uspešnim manevrom in prestrukturiranjem svojih sil dosegli premoč nad silami JLA v Prekmurju. Za uspešnost pa se lahko zahvalimo tudi sodelovanju z milico, podpori prebivalstva in dejstvu, da starešinski kader JLA ni bil motiviran za vojno s slovensko TO.

S tem se je končala obdobje karavlj JLA v Sloveniji in se začelo obdobje stražnic slovenske TO. V Pomurju smo namreč morali prevzeti, vzpostaviti in zagotoviti delovanje vseh trinajstih objektov, tem pa dodati še enega na meji z Republiko Hrvaško v Petišovcih. Za TO te aktivnosti niso trajale dolgo, saj smo objekte, naloge in aktivnosti kmalu predali slovenski milici in se tako približali praksi pri varovanju meje v zahodnem delu Evrope.

Viri:

- 65. grb JLA, 1991. Ratni dnevnik Komande 65. graničnog bataljona JLA: od 5. 4.1991 do 5. 9.1991. Fotokopijo hrani Edvard Mihalič.
- Mihalič, Edvard, 2002. Vojna za Slovenijo leta 1991 v Prekmurju. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

Stražnice v rokah teritorialcev

Med agresijo Jugoslovanske armade na samostojno in neodvisno Republiko Slovenijo je slovenska vojska — teritorialna obramba že v prvih dneh bojnega delovanja zajela Jugoslovansko armado in zasedla vse obmejne stražnice na meji Prekmurja s sosednjo Avstrijo in Madžarsko. Teh stražnic je 14: Petišovci (s Hrvaško), Pince, Lendavske gorice, Žitkovi, Kobilje, Prosenjakovci, Hodoš, Čepinci, Trdkova, Kuzma, Sotina, Fikšinci, Korovci in Petanjci. Potem, ko so bili vojni ujetniki odpeljani s stražnic v vojna ujetništva, je teritorialna obramba oblikovala svoje enote in jih razporedila po stražnicah, kjer so prevzele varovanje objektov in državno mejo. Na posamezne stražnice so poslali predvsem domačine, ki dobro poznajo mejo in ki so bili že prej razporejeni kot rezervisti Jugoslovanske armade. Ob našem obi-

sku nekaterih stražnic na avstrijsko-madžarski meji smo se lahko prepričali, da slovenska vojska, ki je na novo prevzela zahtevno nalogo, svoje delo dobro opravlja. Teritorialci skrbno negujejo objekte in okolico, skrbijo za red in čistočo ter disciplino, ki je potrebna v vsakem vojaškem kolektivu. Po dogovoru naj bi teritorialna obramba čez nekaj časa zapustila stražnice, saj bo varovanje meje prevzela policija. O nadaljnji usodi stražnic in ostalih vojaških objektov se bo odločalo kasneje. Jugoslovanska vojska pa je začela zapuščati tudi soboško vojašnico. Že prejšnji teden je kolona dvajsetih vojaških tovornjakov iz soboške vojašnice odpeljala v Maribor orožje in opremo, ki je po vojni še ostalo v Pomurju. V soboški vojašnici je tako ostalo samo še nekaj vojakov in častnikov Jugoslovanske armade.

Feri Maučec

Stražnica v Petišovcih

Stražnica na Hodošu

Stražnica v Pincih

Stražnica v Kuzmi

Stražnica Lendavske gorice

Stražnica v Fikšincih

Stražnica v Prosenjakovcih

Stražnica na Petanjcih